

**BOSHLANG'ICH SINIF ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI
DARSLARIDA XALQ OG'ZAKI IJODI NAMUNALARINI O'QITISH
METODIKASI**

Hayitboyeva Umida Nishonboy qizi

GulDU magistranti

Annatsiya: Ushbu maqolada Boshlang'ich sinf ona tili va o'qish savodxonligi darslarida xalq og'zaki ijodi namunalarini o'qitish metodikasi,, Xalq og'zaki ijodi, odob, axloq, axloqiy tarbiya, tarbiya, o'z-o'zini tarbiyalash.

Kalit so'zlar: og'zaki, ijodi, madaniyatlar, San'atni, Ertak, mard.

Xalq og'zaki ijodi namunalari, jumladan, maqollar, tez nutq, topishmoqlar avlodlar o'tgan muhim madaniy xazinalardir. Ushbu ashyolarni boshlang'ich sinf tiliga kiritish va savodxonlik darslarini o'qish o'quvchilarga turli madaniyatlar va urf-odatlar haqida ma'lumot olishning o'ziga xos va qiziqarli usulini taklif qilishi mumkin. Boshlang'ich sinf ona tili darslarida xalq og'zaki ijodi namunalarini o'qitish va kitobxonlik darslarini o'qish usullari quyidagilar:

1. Fon bilimlarini berish. Xalq og'zaki ijodi namunalarini tanishtirishdan oldin o'qituvchilar o'zlari kelib chiqqan madaniyat va urf-odatlar haqida fon bilimlarini berishlari kerak. Bu esa o'quvchilarga ashyolarning ahamiyatini yaxshiroq tushunishga va ularning madaniy qadr-qimmatini qadrlashga yordam beradi.

2. O'quvchilarni jalb qilish. O'qituvchilar ijodiy ishlar bilan qiziqarli va qiziqarli tarzda tanishtirish orqali o'quvchilarni jalb qilishlari kerak. Buni hikoya qilish, videolar yoki rasmlar orqali amalga oshirish mumkin. O'quvchilarni savollar

bilan murojaat qilishga, badiiy buyumlar haqidagi fikr va his-tuyg'ularini baham ko'rishga undash kerak.

3. Kontseptual o'quv mashg'ulotini ta'minlash: O'qituvchilar o'quvchilarning kundalik hayotida xalq og'zaki ijodi namunalaridan foydalanishlari uchun kontseptual o'quv imkoniyatlarini taqdim etishlari lozim. Masalan, topishmoqlar darsdan oldin isinish faoliyati sifatida qo'llaniladi, ya'ni o'quvchilar muayyan madaniy an'ana asosida maqolalar yaratishlari mumkin.

4. Ma'noni muhokama qilish: O'qituvchilar o'quvchilarni ashyolar ortidagi ma'noni muhokama qilishga jalb qilishlari kerak. Buni sinf muhokamalari, kichik guruh ishi yoki individual yozish topshiriqlari orqali amalga oshirish mumkin. Badiiy buyumlar ortidagi ma'noni muhokama qilish orqali o'quvchilar o'zlari ifodalagan madaniyat va urf-odatlar haqida chuqurroq tushunchaga ega bo'lishlari mumkin.

5. Tahlil uchun imkoniyatlar yaratib berish. O'qituvchilar o'quvchilarga badiiy buyumlarni tanqidiy ko'rib, ahamiyatini shakillantirish orqali tahlil qilish imkoniyatlarini taqdim etishlari lozim. Buni yo'naltirilgan savollar, sinf muhokamalari yoki alohida topshiriqlar orqali amalga oshirish mumkin. Badiiy buyumlarni tahlil qilish orqali o'quvchilar tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirib, o'zlari ifodalagan madaniy qadriyatni chuqurroq qadrlashlari mumkin.

6. San'atni o'z ichiga olish: O'qituvchilar o'quvchilarning muayyan madaniy an'ana asosida o'z xalq ashyolarini yaratishlari orqali san'atni kiritishlari mumkin. Buni chizmachilik, yozuv yoki boshqa ijod faoliyati orqali amalga oshirish mumkin. O'quvchilar o'z ijodiy buyumlarini yaratish orqali madaniyat va urf-odatlar haqida chuqurroq tushunchaga ega bo'lishlari mumkin.

7. Ko'p madaniyatli o'rganishni rag'batlantirish. O'qituvchilar turli madaniyat va urf-odatlardan xalq og'zaki ijodi namunalarini o'z ichiga olgan holda ko'p madaniyatli o'rganishni rag'batlantirishlari kerak. Bu o'quvchilarga xilma-xillikni

qadrlash va turli madaniyatlar va urf-odatlariga hurmatni rivojlantirishga yordam beradi.

Xalq og'zaki ijodida ertak janrining bolalar tomonidan yaxshi qabul qilinib, qiziqib, obrazlarga kirib o'qilishining sabablaridan biri ertak tilining ta'sirchanligi, tarbiyaviyligi, do'stona munosabatlarning qadrlanishi, yovuzlik ustidan doimo g'alaba qozonilishi, o'tkirligi, manodorligi va xalq tiliga yaqinligidir. Xalq og'zaki ijodidagi ertak, maqol, rivoyat, qissa, hikoyalarning aksariyati real hayot tasviri, bo'lib o'tgan voqealardan olingan qisqa personajlar bilan qo'shilib ketadi. Xalq og'zaki ijodi o'tkir, maroqli syujeti, voqea rivijidagi favqulotta ajoyib vaziyat bolalarni maftun qiladi, ulardagi mard, kuchli, ziyrak, topqir, jasoratli, dovyurak chaqqon qahramonlar, ertakning g'oyaviy yo'nalishi, unda ezgulik, kuchining- yaxshilikning doimog'alaba qilishi bolalarni o'ziga jalp etadi. Ertakda hikoya qilingan qabul qilish shakli bir xil so'z va iboralarning qayta-qayta takrorlanib turishi, ohangdorligi, tilining ta'sirchanligi, ifoda vositalarining jonliligi bolalar uchun juda qiziqarlidir. Ertakda qatnashuvchilar ko'pincha rahmdil saxiy, adolatli, hamda ularning aksi bo'lgan yovuz, baxil, ochko'z kishilat timsoli bo'ladi. Ertakdagi o'qituvchi qiymati shundan iboratki, bolalarda unda to'g'rilik halollik g'alaba qilganidan, kambag'al kishilar qiyinchilikdan qutulganidan, ya'ni yaxshilik, ezgulik ro'yobga chiqqanidan va yomonlik, yovuzlik mahkumlikkan uchraganidan quvonadilar. Ular hayotdahan doim shunday bo'lishini istaydilar va bunga ishonadilar. Bola ertaklarga ishonsa, qiziqsa, dunyoqarashi, fikrlashi, bilimi yanada ortadi. Masalan, "Halollik" ertagida asosiy fikr kambag'allarga yordam ko'rsatish, o'z mehnati bilan hayot kechirish bo'lib, bu hatto butun xalq istagi ekanligi g'oyasi ilgari surilgan bo'lsa, "Hiylagarning jazosi ertagid soddadilning to'g'riligi hiylagarning makri ustidan g'olib kelishi, xiyonat jazosiz qolmasligi g'oyasi ilgari surilgan. Har ikki ertakham to'g'ri so'zlikning g'alabasi bilan yakunlanadi. Bunday g'alaba maishiy ertaklardan tashqari, sehrli ertaklarda

ham ifodalangan. Ertak bolalarda qahramonlarning hatto- harakatini muhokama qilib, baholash ko'nikmasini o'stirishi bilan birga yaxshilikning doimo g'alaba qozonishiga ishonch uyg'otadi. Bolalar ertakni tahlil qilish jarayonida "Kishilardagi qanday sifatlar sizga yoqdi? (yoki yoqmadi?)", "nima uchun?" , "... Nima uchun jazolandi?" (yoki rag'batlantirildi") , "Nima uchun ertakdagi bazi qahramonlarga hatto tabiat kuchlari hamyordam beradi? (yoki bazilaridan yuz o'giradi?)" kabi savollarga javob topish jarayonida mushohadaqiladilar, muhokama qilip, xulosaga keladilar. Maktabgacha ta'lim muassasalarida va boshlang'ich sinflarda hayvonlar haqidagi ertaklar ko'proq o'qib beriladi. "Bo'rining tabib bo'lgani haqidagi ertak" (Anvar Obidjon), "Ko'zacha bilan tulki" kabi ertaklar aniq hayotiy hikoya tarzida obrazlilik asosida o'qib eshittiriliadi va tahlil qilinadi. Ertak matni ustida ishlashda tanlab o'qish savollarga javob berish, o'quvchilarning o'zlari ertak mazmuniga oid savollar tuzip , javob berishlari, qayta hikoyalash, ijodiy davom ettirish, ertak aytish, qahramonlarni grafik tasvirlash kabi ish turlaridan foydalaniladi. Bunday ertaklarda hayvonla¹

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinf ona tili darslarida xalq og'zaki ijodi namunalarini o'qitish, savodxonlik darslarini o'qish o'quvchilar uchun turli madaniyat va urf-odatlar haqida bilim olishning o'ziga xos va qiziqarli usulini taklif etadi. O'qituvchilar fon bilimlarini berish, talabalarni jalb qilish, kontseptual o'rganishni ta'minlash, ma'noni muhokama qilish, tahlil qilish imkoniyatlarini taqdim etish, san'atni o'z ichiga olish, ko'p madaniyatli o'rganishni rag'batlantirish orqali tanqidiy fikrlashni, xilma-xillikni hurmat qilishni va madaniy an'analarni qadrlashni rag'batlantiradigan boy va dinamik o'quv muhitini yaratishlari mumkin.

---

¹ "O'ZBEKISTONDA ILM-FANNING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI"
xalqaro ilmiy-amaliy anjumani
2022 yil 30 noyabr | scientists.uz

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. T. G‘afforova “Boshlang‘ich ta‘limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar” “Tafakkur”, nashriyoti, Toshkent – 2011 yil
2. Mavlonova R.A. Boshlang‘ich ta‘limda innovatsiya. -T.: 2007.
3. T. G‘afforova, Sh. Nurullayeva, O‘qish kitobi, 2-sinf. O‘qituvchilar uchun metodik qo‘llanma-T., “Sharq”, 2012